

УДК 336.72

Волоніц Анастас Олександрович

студент

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ІНФОРМАТИВНОСТІ У ТЕКСТАХ СФЕРИ БУДІВНИЦТВА

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу інформативності як основної категорії фахового тексту сфери будівництва. У роботі були досліджені лексичні засоби реалізації інформативності, зокрема терміни сфери будівництва.*

***Ключові слова:** категорія інформативності, тексти будівельної сфери, терміни, неологізми, аббревіатури.*

Постановка проблеми. Категорія інформативності є широкою і «загальнотекстовою» категорією, яка передбачає універсальну властивість будь-якого тексту - нести інформацію [2, с.125]. Категорія інформативності охоплює ряд проблем, що виходять за межі чисто лінгвістичного характеру. Одна з них - проблема нового, тобто інформативного в тексті, в зв'язку з чим на всьому протязі створення тексту автору необхідно будувати текст так, щоб предмет повідомлення залишався інформацією для кожного читача - в іншому випадку, текст не буде дочитаний до кінця, або не буде прочитаний взагалі. Слід зазначити, що будівельна промисловість стрімко розвивається і з'являються нові технології будівництва. Тому можуть виникати непорозуміння при сприйнятті інформації в текстах будівельної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорія інформативності текстів неодноразово була об'єктом аналізу дослідників.

Так, Гальперін І.Р. та Яковлева Ю.В. розглядали інформативність, як одну з важливих категорій текстів будівельної сфери, а термінологія, яка вважається найефективнішою лексичною одиницею у реалізації категорії інформативності, була розглянута наступними авторами: Хакієва З.У., Авербух К.Я., Алімурадов О.А., Лату М.Н., Квитко І.С., Чебурашкін Н.Д., Моль А., Письмиченко А.Н., Бугаєнко Н.П., Жуліков Е.В..

Актуальність теми зумовлена тим фактом, що будівельна галузь стрімко розвивається в останні роки, використовується велика кількість нових закордонних технологій, сучасних матеріалів в будівництві, інструкції до використання яких потребують адекватного перекладу.

Метою роботи є аналіз лексичних засобів реалізації категорії інформативності у текстах сфери будівництва. Для досягнення цієї мети, нами були реалізовані наступні завдання:

- розкрити поняття категорії інформативності;
- розглянути лексичні засоби, які реалізують категорію інформативності;
- проаналізувати терміни сфери будівництва як складову лексичної системи сфери будівництва.

Об'єктом нашого дослідження є категорія інформативності, предметом роботи – термін як засіб реалізації категорії інформативності у текстах сфери будівництва.

Матеріалом нашого дослідження стали тексти сфери будівництва, вилучені з інтернет-ресурсів загальним об'ємом п'ять друкованих аркушів.

Виклад основного матеріалу. Фаховий текст привертає увагу багатьох дослідників. Науково - технічні та ділові тексти, які відносяться до спеціальних текстів почали досліджуватися лінгвістами порівняно недавно, з 30-40-х років ХХ ст. Останнім часом інтерес до фахового тексту, до мов науки і техніки загострився у зв'язку з тими новими завданнями, які поставлені перед прикладним мовознавством сучасною науково-технічною революцією (автоматична обробка текстів на природній мові,

стандартизація термінології, науково-технічний переклад, створення термінологічних словників і банків даних, лінгвістичне забезпечення автоматизованих систем). В основі рішення різних прикладних задач лежить багатоаспектний лінгвістичний аналіз наукового тексту як сукупності різних текстів даної галузі знання [3, с. 73].

Чебурашкін Н.Д. дає наступне визначення фахового тексту: «Фаховий текст - це текст, головним змістом якого є ті чи інші теорії, факти, відомості, рекомендації окремих наук і галузей знання. Сюди, перш за все, відносяться наукові, технічні та ділові тексти. Це можуть бути, наприклад, монографії, статті з медицини, біології, геології, хімії, кібернетики, машинобудування, навігації, картографії, підручники для вузів, технічні документи, посібники, керівництва, креслення, плани, патенти, ліцензії, організаційно-розпорядча документація [12, с. 73].

Автори, що досліджували фахові тексти виділяли інформативність як основну категорію фахового тексту. Дослідники розглядають інформативність в якості відносної величини: «інформативність - це відносна характеристика тексту, яка вже на стадії аналізу вводить його в систему зв'язків з безліччю передбачуваних інтерпретаторів» [6, с. 85].

Французький соціолог А. Моль відзначає, що текст є інформативним у тому випадку, якщо зумовлює реакцію, дії реципієнта, в іншому випадку навіть нова інформація є марною [9].

У тексті інформативність реалізується на різних рівнях. Аналіз робіт присвячених інформативності науково-технічного тексту сфери будівництва свідчить, що найбільш представленим є лексичний рівень, зокрема терміни розглядаються, як найбільш інформативні лексичні одиниці.

Під терміном розуміємо «елемент термінології, терміносистеми, що представляє собою сукупність всіх варіантів певного слова або стійко відтворюваного словосполучення, що виражають професійне поняття, що

відноситься до деякої спеціальної області діяльності. Функція терміна - висловлювати спеціальне поняття» [5, с. 46].

Ми поділяємо думку Квітко І.С., який підкреслює, що «Термін - це найбільш інформативна одиниця природної мови. Термін - точний носій інформації про наукове поняття» [4, с. 19].

З огляду на те, що терміни максимально точно і об'єктивно визначають поняття і позбавлені емоційного значення, саме вони реалізують функцію інформативності фахового тексту. Вони є «засобом вираження наукових понять і несуть науково-пізнавальну функцію». Термінологічна лексика містить в собі більше інформації, ніж будь-яка інша, тому вживання термінів у текстах будівельної сфери - необхідна умова стислості, лаконічності, точності викладу [2, с. 60].

На думку дослідників, що розглядали термінологію у текстах будівельної сфери структурно-семантичне вивчення термінологічних одиниць є актуальним для розуміння сутності категорії інформативності у текстах сфери будівництва.

Говорячи про семантичну структуру терміна, слід зазначити, що вона неоднорідна і ділиться на певний число компонентів - ядро, периферію і допоміжну область семантики [1, с. 14].

Під ядерною областю розуміється семантичне ядро терміна, тобто та частина семантичного простору термінологічної одиниці, яка містить основну функціональну ознаку, що враховується в процесі термінологічної номінації. Семантичне ядро терміна приймає на себе основне понятійне навантаження. В периферійній області міститься додаткова семантична інформація. Крім того, в структурі будь-якого терміна можна виділити допоміжну область, елементи якої несуть в собі не лексичне, а тільки граматичне значення. Дана область направляє і організовує понятійну інформацію і представлена зазвичай прийменниками та іншими службовими словами і терміноелементами [7, с. 34].

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що серед термінів сфери будівництва можна виділити:

- одноядерні, наприклад: *bender* - гнучкі машини;
- одноядерні з периферією, наприклад: *setting accelerator* - схоплювання бетонної суміші;
- одноядерні з периферією і допоміжною областю, наприклад: *building construction girder from trass* - пуццолановий будівельний розчин;
- одноядерні з периферією і допоміжною областю, наприклад: *to built in* - вбудовувати / вмонтувати;
- двоядерні, наприклад: *bridge reinforcement* - армування мостового прольоту;
- двоядерні з периферією, наприклад: *gypsum building construction girder* – штукатурний будівельний розчин з гіпсу;
- трьохядерні, наприклад: *reinforced-concrete building construction* - залізобетонна конструкція [8, с. 187].

У результаті аналізу текстів сфери будівництва у окрему групу нами були виділені терміни - неологізми. Їх також називають новими термінами.

Під неологізмом розуміємо слова або фразеологічні звороти, що входять в мову в зв'язку з ростом культури і техніки, розвитком або змінами в суспільних відносинах і змінами в побуті і умовах життя людей і відчуються та говоряться як нові [13, с. 323].

Неологізми часто зустрічаються у текстах сфери будівництва. Це зумовлено тим, що сфера будівництва ніколи не стоїть на місці, вона стрімко розвивається, тому і виникає потреба у неологізмах.

Розглядаючи зміст текстів будівельної сфери, можна сказати, що неологізми грають важливу роль у реалізації категорії інформативності, тому що вони збагачують текст новою інформацією.

Під неологізмами нам представляється можливим мати на увазі, перш за все, багатокomпонентні терміни. Хакієва З.У. вважає, що чим більше компонентів в тому чи іншому терміні, тим більш новим є термін [8, с. 182].

Можна сказати, що багатокomпонентні терміни - це терміни, що включають в себе більше однієї основи, наприклад: *domestic building* - житловий будинок; *natural stone veneer* - облицювання природним каменем [8, с. 186].

Не менш важливим маркером реалізації категорії інформативності можна виділити абрєвіатури, тому що сутність абрєвіатурного способу словотворення полягає в тому, щоб з'єднувати в нових одиницях мовні засоби вираження і узагальнювати сприйняття змістовної сторони висловлювання. Це сприяє зростанню інформативності всіх видів комунікації. За допомогою абрєвіації відбувається скорочення матеріальної оболонки слів або словосполучень, що сприяє збільшенню швидкості їх сприйняття і зниженню часу надходження інформації.

За тлумачним перекладацьким словником Нелюбіна Л.Л. «абрєвіація» трактується, як - «один з результатів інформаційної оптимізації повідомлення, яке виражається в усуненні з комунікації різного роду «перешкод» і надання повідомленням такої форми, яка сприяла б найбільш адекватній та економній передачі інформації. Процес абрєвіації полягає в редукції ряду елементів в лексичній одиниці, що несуть мінімальне інформаційне навантаження, і зведенні елементів, що залишилися в нову лексичну одиницю. В результаті абрєвіації виникає скорочена лексична одиниця, структурно відмінна від вихідної лексичної одиниці. Сутність абрєвіації впливає з можливості передачі інформації, яка міститься в лексико-граматичних комплексах-словосполученнях, єдиною компактною одиницею абрєвіатурою» [14, с. 9].

Абрєвіатури є похідними одиницями, утвореними внаслідок скорочення (усікання) вже існуючих термінів.

Щоб зрозуміти наскільки абрєвіатури важливі у текстах сфери будівництва треба розглянути детально семантичну структуру абрєвіатури.

Отже, проведений нами аналіз текстів будівельної сфери дозволив нам виділити два типи абрєвіатур за семантичною ознакою:

- ініціалізми, наприклад: АСВ (asbestos-cement board) - шифер, азбестова плита; АСМ (advanced composite materials) - поліпшені композиційні матеріали; АДВ (air-dried wood) - повітряно-суха деревина;
- усікання, наприклад: agt (agent) - реагент / засіб / добавка; bitn (bitumen)- бітум; BRK (brick) - цегла; ct (cement) - цемент; fbr (fibro) - волокно.

Ініціалізми - це послідовність заголовних букв, кожна з яких проголошується окремо.

Усікання - це коли зі складу слова відкидаються ті чи інші звукові відрізки [8, с.183].

Кількість ініціалізмів в будівельній термінології переважає, їх структура досить-таки проста, вони утворюються за допомогою великих літер терміна-поєднання.

Більший інтерес представляють усікання. Фактичний матеріал показав, що серед термінів-усікань можна виділити епітези, коли викидаються всі голосні звуки з терміна, наприклад: *RF (roof) - дах; RM (room) - кімната; wd (wood) - деревина; fbr (fibro) - волокно.*

Далі ми виділяємо складові усікання, під якими розуміються скорочення, що складаються зі складів або фрагментів вихідного словосполучення, наприклад: *elev (elevator) - підйомник; soln (solution) - розчин.*

Ми виділяємо ще один тип, усікання, що складаються з початкових, серединних і кінцевих літер одного слова або словосполучень, наприклад: *drlg (drilling) - буріння; eq (Equipment) - обладнання* [10, с. 80].

Отже, аналізуючи вищеописані лексичні мовні засоби, ми змогли зрозуміти їх роль у реалізації категорії інформативності. Завдяки термінам,

неологізмам та абрєвіатурам тексти будівельної сфери набувають яскраво вираженої інформативності.

Висновки. Інформативність відноситься до базових категорій текстів сфери будівництва. Вона реалізується на всіх мовних рівнях, але найбільш продуктивним є лексичний рівень. Серед лексичних одиниць, які реалізують інформативність терміни є найбільш ефективними. Аналіз термінологічних особливостей текстів сфери будівництва виявив, що з точки зору семантики, терміни включають наступні компоненти – ядро, периферію, допоміжну область семантики. Ядро несе в собі основну понятійну інформацію, периферійна область повідомляє додаткову інформацію, а допоміжна область спрямовує та організовує понятійну інформацію. Ми також виявили, що до ефективних засобів реалізації категорії інформативності відносяться неологізми та абрєвіатури. Неологізми повідомляють нову інформацію у тексті, що є дуже важливим маркером передачі категорії інформативності, а абрєвіатури сприяють збільшенню швидкості сприйняття слів і зниженню часу надходження інформації.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо в аналізі перекладацького аспекту термінології у текстах сфери будівництва.

Література

1. Алимуратов О.А. Особенности моделирования семантики терминологических единиц. Терминологические оппозиции (на материале англоязычной военной терминологии) / О.А Алимуратов, М.Н Лату // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – 2010. – № 3 (11). – С. 6-15.
2. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 462 с.

3. Матвеева Н.А. Специальный текст по аэронавигации как объект исследования: типология и особенности / Н.А. Матвеева, А.В. Матвеев // *Lingua Mobilis*. – 2014. – № 2 (48). – С. 73-80.
4. Квітко І.С. Термін в науковому документі / І.С. Квітко. – Львів: Вища школа, 1976. – 125 с.
5. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: Проблемы семиосоциопсихологии / Т.М. Дридзе. – М.: Наука, 1984. – 268 с.
6. Авербух К.Я. Общая теория термина / К.Я. Авербух. – Иваново, 2004. – 252 с.
7. Бугаенко Н.П. Семантическая структура терминов и возможные критерии их отграничения от смежных пластов лексики (на материале цементного производства) / Н.П. Бугаенко, Е.В. Жуликов // *Грамота*. – 2014. – № 4. – С. 13-18.
8. Хакиева З.У. Основные индивидуальные (вариативные) характеристики системы англоязычной строительной терминологии / З.У. Хакиева // *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. – Тамбов: Грамота, 2010. – №2 (6). – С. 181-188.
9. Моль А. Теория информации и эстетическое восприятие / А. Моль. – М.: Мир, 1966. – 351 с.
10. Письмиченко А. Н. Основные проблемы генезиса, становления и развития английской строительно-индустриальной терминологии: диссертация ... канд. филол. наук: 10.02.04. / А.Н. Письмиченко. – Киев, 1984. – 176 с.
11. Яковлева Ю.В. Лингвистические и паралингвистические средства реализации категории информативности научного стиля в англоязычных текстах экономической тематики / Ю.В. Яковлева // *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. – т. 11, №4 (3). – 2009. – С. 800-803.

12. Чебурашкин Н.Д. Технический перевод в школе: Учебник техн.перевода для учащ. IX-X кл. школ с преподаванием ряда предметов на англ. яз. / Н.Д. Чебурашкин . – 2-е изд., дораб. – Москва: Просвещение, 1976. – 319 с.
13. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Просвещение, 1995. – 302 с.
14. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 320 с.